

NOROGGA SÁMIID RIIKKASEARVI
VUONA SÁMIJ RIJKASIEBRRE
NØØRJEN SAEMIEJ RIHJKESIEBRIE
NORSKE SAMERS RIKSFORBUND
NORWEGIAN SAAMI ASSOCIATION

VALGPROGRAM 2021 – 2025

ARBEIDSPROGRAM

- 1 SAMETINGET
- 2 RETTEN TIL LAND OG VANN
- 3 GRENSELØST SÁPMI
- 4 SPRÅK
- 5 DIGITALISERING OG TEKNOLOGI
- 6 HELSE OG OMSORG
- 7 BÆREKRAFTIGE SAMISKE NÆRINGER
- 8 MILJØ OG KLIMA
- 9 NATUR- OG AREALFORVALTNING
- 10 OPPLÆRING OG BARNEHAGER
- 11 HØYERE UTDANNING OG KUNNSKAPSUTVIKLING
- 12 KULTUR OG IDRETT
- 13 FILM, TV OG SAMISK MEDIA
- 14 DUODJI OG SAMISK DESIGN
- 15 LIKEVERDIG SÁPMI
- 16 INTERNASJONALT SAMARBEID
- 17 LIVSSYN OG ÅNDELIGE VERDIER

1 SAMETINGET

NSR vil arbeide for:

- å styrke Sametingets myndighet og rolle på alle samfunnsområder som angår det samiske folk.
- å bygge opp enkeltsamer, samiske lokalsamfunn og grunnlaget for det samiske samfunnet. Det innebærer at Sametinget er en respektfull tilrettelegger, medspiller og bidragsyter til at Sápmi lykkes, blant annet bolig- og tilflyttingspolitikk.
- at Sametinget tar ansvar for forvaltningen av reindrifta.
- å styrke samfunnet med en digitalisert tjeneste som har som hovedoppgave å bidra med gode kilder for kunnskap om samisk samfunn, kultur og historie.
- å opprette ordninger som gir samer fra ume-, pite- og skoltesamiske språkområder medvirkning på Sametinget.
- styrking av Sametingets administrative kapasitet.
- en helhetlig vurdering av hvordan administrasjonen på Sametinget er organisert, herunder med mål om å gjøre kulturminneforvaltninga og stedsnavntjenester til uavhengige etater.
- å øke kulturell og erfaringsbasert kompetanse til kulturminnevernforvaltninga.
- økt politisk tilstedeværelse for å styrke dialogen med sentrale myndigheter.
- flere og mer forpliktende samarbeidsavtaler med kommuner og fylkeskommuner.
- at Norge følger Grunnloven § 108 og folkeretten.
- at Sametinget følger opp rapporten fra sannhets- og forsoningskommisjonen med fokus på å gjennomføre reelle tiltak som anbefales.
- å følge opp lovfestingen av konsultasjonsordningen ved å styrke og å utvikle den.
- reelle budsjettforhandlinger mellom Sametinget og Regjeringen.
- at flere unge samer deltar i sametingsvalget og at stemmene deres blir hørt.
- å styrke Sametingets ungdoms- og eldreutvalg sine roller på Sametinget.

2 RETTEN TIL LAND OG VANN

NSR vil arbeide for:

- at det samiske folket skal kunne leve med, og for vår tilgang til naturen, arealene og naturressursene, slik vi har i uminnelige tider.
- at samer skal få anerkjent våre bruks- og eierrettigheter til land, vann og naturressurser, og at det gjennomføres kartlegging av rettigheter.
- at det utvikles forvaltningsmodeller der kollektive og individuelle rettigheter anerkjennes.
- at regjeringen gjenopptar oppfølgingen av Samerettsutvalget 2 (SRU2), og prioriterer arbeidet med kartlegging og identifisering av rettigheter til land, vann og naturressurser.
- at rettighetskartlegging og utvikling av forvaltningsmodeller sør for Finnmark gjøres i tråd med SRU2, og at det ikke først gjennomføres utvidelse av ordningen med fjellstyrer.

- å forberede det samiske samfunnet på konsultasjoner med kommuner og fylker, som oppfølging av at konsultasjonsplikten lovfestes.
- at samiske rettigheter og samisk kunnskap respekteres når aktører vurderer industriell aktivitet i samiske områder.
- at samer omtales som folk og urfolk i Grunnloven.
- at sjøsamiske rettigheter til fiske blir anerkjent og lovfestet.
- å styrke samiske rettigheter til jakt og fiske.
- å styrke Protect Sápmi.
- å styrke den søkerbaserte støtteordningen på Sametinget for rettighetshavere.
- at Sametinget arbeider for å styrke samenes rettssikkerhet.
- at det kommer på plass en ny norsk-svensk reinbeitekonvensjon med bred samisk forankring.
- å sikre samiske rettighetshavere i natur, land og ressursforvaltning i tradisjonelle samiske områder.

3 GRENSELØST SÁPMI

NSR vil arbeide for:

- økt samarbeid mellom samer på tvers av statsgrensene.
- justeringer av Nordisk samekonvensjon slik at alle Sametingene kan gi sin tilslutning til den.
- utvikling av Samisk parlamentarisk råd (SPR) for styrking av det demokratiske samarbeidet over statsgrensene.
- et permanent sekretariat for Samisk parlamentarisk råd (SPR).
- felles regler for innskriving i valgmanntall i Sápmi.
- felles dato for sametingsvalg i Sápmi.
- utvikling av flere felles samiske institusjoner på tvers av statsgrensene.
- å styrke samiske organisasjoner med medlemmer i alle fire land.
- utvikling av felles samiske læreplaner og felles læremidler i grunn- og videregående opplæring.
- å videreutvikle og støtte et felles samisk kulturfond økonomisk.
- utvikling av skolesamarbeid og felles samiske skoler, samt flere prosjekter i regi av språksentre med nedslagsfelt på flere sider av statsgrensene.
- å arbeide for reell selvbestemmelse og egen grenseoverskridende forvaltning av fisket i Dea nučázádat.
- å styrke det demokratiske samarbeidet over landegrensene.
- at Norge respekterer Grunnloven og folkeretten. Samers rett til å leve i henhold til lokal kultur og sedvane på tvers av riksgrenser i nærområdet, må stå fast også i en pandemisituasjon.
- å forenkle løsningen for moms-betaling for duojare som selger duodji utenfor staten de er bosatt i.
- å erstatte den nordiske grensegjengeravtalen med den europeiske hovedregelen om at den som arbeider på en side av statsgrensa og bor på den andre bare skal betale skatt i arbeidslandet.
- styrke samarbeid og kontakt med russisk side.

4 SPRÅK

Lover og rammer for språkarbeid

NSR vil arbeide for:

- etablering av et samisk språkombud som skal sikre at samer får sine språkrettigheter oppfylt.
- oppfølging av Hjertespråket gjennom prioriteringene i Giellalåkem – som er meldingen om Sametingets strategier for samiske språk.
- reformering av tospråklighetsordningen, slik at flere kommuner, også bykommuner, skal tilby tilfredsstillende samiskspråklige tjenester til sine innbyggere.
- sikring av voksne samers rett til samiskopplæring gjennom lovverk og finansieringsordninger, som blant annet frikjøp for læring av samisk i arbeidstid.
- å legge til rette for forskning på urfolksspråk i det internasjonale urfolksspråk-tiåret.
- utviklingsprogrammer for de ulike samiske språkene.
- bedre kunnskapsgrunnlag om bruken av samisk språk.
- at samiskspråklig kompetanse ses på som en nøkkelkvalifikasjon ved ansettelse til relevante stillinger.
- at viljen til å lære seg samisk, og å bruke samisk som arbeidsspråk skal gi lønnsmessig uttelling.
- å videreutvikle Sámi Giellagáldu som et frittstående organ for grenseoverskridende språksamarbeid.
- at Sámi Giellagáldu sikres tilstrekkelig språkkompetanse i sør- og lulesamisk.

Språktiltak

NSR vil arbeide for:

- styrking av eksisterende språksentre og etablering av nye.
- å styrke samisk førstespråksopplæring, og arenaer for bruk av samisk som førstespråk innen alle samfunnsområder.
- etablering av språktiltak for eldre i regi av samiske språksentre og kultursentre.
- samiskspråklige fritidsordninger for barn og ungdom, også i byer.
- økt bruk av språkbærere og realkompetanse i samiskopplæring på alle nivåer.
- å legge til rette for læring av samisk i arbeidstid.
- at samiske organisasjoner skal få støtte fra Sametinget til utgifter knyttet til tolking fra og/eller til samiske språk.
- ordning med nedskrivning av studielån for samiskspråklige fagpersoner som tar arbeid innen opplærings- og helsefeltet.

Synliggjøring av samisk språk

NSR vil arbeide for:

- at samisk språk blir synlig over alt i det offentlige rom og i hverdagen.
- samisk skilting av alle offentlige bygg i samiske områder.
- samisk skilting av steds- og veinavn, også på ume-, pite- og skoltesamisk der det er naturlig.
- skilting på samisk i nasjonalparker og verneområder, også utenfor språkforvaltningsområdet.

- utvikling av felles karttjeneste med samiske stedsnavn for hele det samiske området der lokale samiske språk og dialekter brukes.
- at Kartverkets karttjenester offentliggjøres på de respektive samiske språkene.
- å bidra til at bedrifter og andre aktører kan delta i utviklingen av samiske språk.
- revidering av stadnamnloven for å sikre at den offisielle statusen til eksisterende samiske stedsnavn ikke avhenger av viljen til det politisk flertallet i kommunene til enhver tid.

5 DIGITALISERING OG TEKNOLOGI

NSR vil arbeide for:

- å utvikle digitale samiske språksentre.
- at de samiske språkene skal kunne brukes på digitale arenaer.
- å styrke digitale samiske språkarenaer for barn og unge.
- å etablere samiskspråklig sosiale medie-pris.
- at det skal finnes språkteknologiske løsninger og verktøy for de samiske språkene.
- arbeide for opprettelsen av en e-legeordning ved Sámi klinihkka.
- å øke tilgangen på samiske spill og applikasjoner for smarttelefoner og nettbrett.
- kvalitetssikring av samiske stedsnavn digitalt.
- utvikling av en felles samisk digital database for samiske stedsnavn.
- mer samisk geotagging i sosiale medier, blant annet av stedsnavn, institusjoner og arrangementer.
- at samiske næringer kan benytte seg av moderne satellitteknologi.
- å anerkjenne den viktige rollen gaming har som sosial arena, og støtte aktører som vil styrke gaming-verden som samiskspråklig arena.
- at samisk litteratur, undervisningsmaterieell og multimedia er tilgjengelig på digitale arenaer.
- at digitalisering og teknologi etisk ivaretar det samiske samfunnet.
- at utvikling av digitale virkemidler til bruk for tradisjonelle samiske næringer skjer med samtykke og/eller medvirkning.
- å gi mulighet og eierskap til siidaer/reinbeitedistrikt for å kartlegge egen bruk av reindriftsområder, inngrep og andre aktiviteters innvirkning på reindrift.
- å etablere samarbeidsavtaler mellom Sametinget og de store internasjonale teknologiselskapene om styrking av de samiske språkene på deres tjenester.

6 HELSE OG OMSORG

NSR vil arbeide for:

- å etablere et samisk barneombud.
- sikring av samiske barns rettigheter til språk og kultur i møte med barnevernstjenesten, fosterhjem og barnevernsinstitusjoner.
- å sikre alle som trenger det riktig krisehjelp på samisk.

- at det gis kompetanseheving om samiske forhold til institusjoner og organisasjoner. som tilbyr krisetelefoner og krisesentre til den samiske befolkningen.
- økt samisk medbestemmelse over samiske spesialisthelsetilbud.
- styrking av grenseoverskridende helsesamarbeid i Sápmi, blant annet gjennom at helsepersonell tilknyttet SANKS skal ha lov til å praktisere i de andre landene.
- en lavere terskel for samarbeid mellom SANKS og lokalt helsevesen i områder der det er vanskelig for brukere å komme til Karasjok.
- permanent samiskspråklig kompetanse hos nødmeldetjenestene.
- opprettelse av flere omsorgstilbud tilpasset samiske brukere.
- styrking av opplæring i digitale tjenester og andre hjelpemidler for samiske eldre.
- etablering av tilpassede utredningsverktøy på samisk for utredning av demens og alzheimer.
- at samiske eldre på institusjoner, eller som tilbys hjemmetjeneste, kan delta aktivt i samisk kulturliv.
- likeverdige helsetilbud for alle samer, med vekt på lule- og sørsamiske områder.
- opprettelse av et distriktsmedisinsk senter i lulesamisk område.
- tiltak for forebygging av selvmord.
- å utvikle en helhetlig samisk ruspolitikk.
- å styrke motiveringstiltak for å rekruttere samisktalende helse- og sosialpersonell, samt personell til kriminalomsorgen.
- utvikling av kunnskap om samenes helsesituasjon og samenes møte med helseapparatet.
- at kommunene legger til rette for at samer med funksjonsnedsettelse får et likeverdig aktivitetstilbud.
- bedre helsetilbud til utmarksutøvere, herunder også psykisk helsehjelp i vinterbeiteområder.
- at det opprettes flere samarbeid mellom stedlige spesialisthelsetjenester og Sámi Klinihkka.
- at det opprettes samiske fagråd ved helseforetak i samiske områder.
- at det utvikles likeverdige helsetjenestetilbud som ivaretar samiske behov i byene i Norge.
- at tolketjenesten likestilles og styrkes inntil samisk helsepersonell er tilgjengelig.

7 BÆREKRAFTIGE SAMISKE NÆRINGER

Reindrift

NSR vil arbeide for:

- å sikre reindriften vern mot kraftutbygging, mineralvirksomhet og andre arealinngrep.
- at reindriftsloven endres som en oppfølging av at reindriftslovutvalget legger frem sine forslag.
- gode tilskuddsordninger for å gi ungdom mulighet til å etablere seg.
- å styrke innholdet i nasjonale planretningslinjer for å sikre arealvern og utvikling av reindriften som næring og kulturbærer.
- at reindriften får reell mulighet til å delta i planprosesser og sikres relevant prosessbistand i møte med utbyggingsinteresser.

- at Sametinget styrker eget arbeid med arealgrunnlaget for reindrifta i plan- og arealsaker.
- å utvikle reindriftskart.
- at reindriften interne selvstyre styrkes i tråd med folkeretten.
- at innholdet i bærekraftbegrepet om økologisk, økonomisk og kulturell bærekraft operasjonaliseres i samarbeid med næringen, hvor det samiske perspektivet ligger til grunn for målet om bærekraftig reindrift.
- at reindrifta har gode rammebetingelser som sikrer inntekt og reell mulighet for styrket og utvidet næringsutvikling .
- at reindrifta i Trollheimen får bedre rammebetingelser.
- at reindrift skal sidestilles med jordbruk i spørsmål om avgiftsfritak for drivstoff og lignende.
- å sikre plass for lærlinger i reindrifta gjennom positive insentiver som for eksempel styrket tilskudd og styrket rekruttering og oppfølging.
- å styrke HMS i reindrifta og sikre tilgang på psykososial støtte for de som trenger det i næringen.
- at det ikke skal være tvang med elektronisk chip på rein.
- likestilling i reindrifta i lov og gjennom reindriftsavtalen.
- økt likestilling i reindrifta.
- gode mekanismer for rådgivning og konfliktløsning innen reindrifta.
- å sikre at reindriften arealer i de respektive kommunene hvor reindrift utøves blir ivaretatt, og at reindrifta blir hørt på et tidlig stadie.
- informasjon om ulike samiske næringer i nasjonalparker og verneområder.

Utmarks- og kombinasjonsnæringer

NSR vil arbeide for:

- at den tradisjonelle samiske utmarksbruken styrkes, og at folks tilgang til naturen sikres.
- at tradisjonell samisk naturbruk i større grad anerkjennes rettslig og at utmarksutøveres og fastboendes rettigheter styrkes.
- dokumentere fastboendes samers kultur.
- at det i flere kommuner iverksettes forsøk med tilrettelegging for nødvendig motorferdsel ifm. samisk tradisjonell utmarkshøsting. Forsøkene kan danne kunnskapsgrunnlag for eventuell endring av motorferdselloven.
- at tradisjonell ressursforvaltning skal ligge til grunn for utmarksforvaltning.
- styrking av kombinasjonsnæringer som en fleksibel del av næringstilpasning.
- styrking av Sametingets rolle innen næringspolitiske og forvaltningsmessige spørsmål.
- å utarbeide en sametingsmelding om utmark.
- en tydelig videre satsning på lokal mat, lokal matproduksjon og tradisjonsmat.

Fiskeri

NSR vil arbeide for:

- at Kystfiskeutvalgets innstilling realiseres og de kollektive og historiske samiske rettighetene til fiske anerkjennes i lov.
- at befolkningen i det tradisjonelle sjøsamiske bosetningsområdet skal få benytte sine rettigheter til å skape seg et reelt inntektsmessig utkomme av de marine ressursene i området.
- å sikre tiltak for å opprettholde den minste flåtegruppens betydning for kystsamfunnene gjennom å gjennomføre positive tiltak for å ivareta sjøsamenes materielle kulturgrunnlag.
- gode tiltak for rekruttering av ungdom til fiskeriene.
- å overføre kvoter fra trålerne til åpen gruppe og kystfiskekvoten og dermed også hindre den eierkonsentrasjonen hvor fisket samles på få og stadig færre hender.
- opprusting av fiskemottak og antallet servicestasjoner i samiske områder.
- å styrke samiske fiskeriavhengige samfunn gjennom økt landbasert fiskeriaktivitet.
- en regional forvaltning av fiskeriressursene for å sikre lokal og samisk innflytelse og verdiskapning.
- at fjordlinjene respekteres og det gjennomføres konsultasjoner med Sametinget om spørsmål knyttet til spørsmål om dispensasjoner.
- at havressursene forvaltes bærekraftig slik at man sikrer reproduksjonen, og at det ikke legges til rette for en beskatning hvor fisk ikke får vokse seg fullvoksen.
- at det gjennomføres konsekvensutredning for hvordan dagens fiskeri- og kvotepolitikk påvirker sjøsamisk kultur og samfunn.

Laks

NSR vil arbeide for:

- å sikre videreføring av laksefisket i samiske områder.
- at tiltak og strategier i Sametingets lakseredegjørelse følges opp.
- å ivareta sjølaksefiskernes rettigheter og sikre at fisketiden fra før 2008 tilbakeføres.
- å sikre rekruttering til laksefiske og opplæring i tradisjonell laksefiske for ungdom.
- reell lokal forvaltning av laksefisket.
- at elvesamisk kultur styrkes gjennom kurs i å bygge elvebåter og andre redskaper.
- at predatorer i elver og elvemunninger beskattes i større grad for å sikre laksebestanden.
- at Sametingets innsigelser i oppdrettssaker respekteres, og det gjennomføres reelle konsultasjoner med samiske rettighetshavere og Sametinget.
- at fritt og informert forhåndssamtykke skal ligge til grunn for behandling av lokaliteter, konsesjoner og volumøkninger knyttet til oppdrett.
- at lokale rettighetshaveres selvråderett styrkes ved kommuners arealplanlegging innen oppdrettsvirksomhet.
- arealavgifter ved fiskeoppdrett.
- strengere krav til oppdrettsnæringen om nullutslipp av miljøskadelige substanser, og insentiver for aktørene til å ta i bruk lukkede anlegg.

Jakt og fangst

NSR vil arbeide for:

- å styrke samers rettigheter knyttet til jakt og fiske.
- at vårjakt på ender i Kautokeino gjøres til en permanent ordning med en økt kvote og jaktområde.
- å fremme tradisjonell bruk av naturen.
- rettigheter til andejakt og tradisjonell snarefangst.
- opplæring i tradisjonell og bærekraftig bruk av naturen.

Jordbruk

NSR vil arbeide for:

- å bedre forholdene for utviklingen av jordbruk i Sápmi.
- at matsikkerheten og tilgangen på lokale matvarer styrkes i samiske bosetningsområder.
- gjeninnføring av tilskudd til samisk og arktisk landbruk gjennom jordbruksavtalen.
- styrking av jordbruket i bygdene, alene og i kombinasjon med andre næringer.
- økt rekruttering til landbruket.
- at unge melkebønder får støtte.
- at Tines meierier i samiske områder må opprettholdes.
- å dokumentere samisk jordbrukskultur.
- å løfte duodjitradisjoner i jordbruket gjennom å styrke kunnskapen om og i å tilvirke dorka, rátnu og produksjon av tradisjonell skinnfell.

Reiseliv

NSR vil arbeide for:

- å utvikle nye samiske reiselivsbedrifter.
- å ivareta det etablerte samiske reiselivet i ettervirkningene av Covid-19-pandemien.
- å sikre et etisk og bærekraftig reiseliv som virker sammen med og ikke hindrer eksisterende samiske næringer.
- at reiselivet er basert på autentisk samisk kultur og at man jobber for en sertifiseringsordning for samiske reiselivsprodukter.
- tettere samarbeid mellom samiske reiselivsaktører i hele Sápmi.
- utvikling av prosjektet «Samisk reiseliv» til en selvstendig aktør som promoterer og støtter opp om de unike samiske reiselivsproduktene.
- at det lages urfolksbaserte bransjestandarder for reiseliv.
- et sterkt og genuint samisk innhold i nasjonale og regionale reiselivssatsninger.

Kulturbaserte næringer

NSR vil arbeide for:

- å gjennomføre Šoop Šoop - sámi design days jevnlig.
- styrking av de samiske kulturnæringsaktørene gjennom virkemidler og bransjeutvikling.

- videreutvikling av kulturnæringsprogrammer slik som Faamoe og andre tiltak for kompetanseheving.
- økte muligheter for samiske matprodusenter til å bruke tradisjonelle metoder for råvareforedling slik som for eksempel rotskjæring av fisk for tørking.
- oppstart av en mulighetsstudie for samisk matvareforedling og distribusjon.
- en sametingsmelding om samisk matkultur.

Nye samiske arbeidsplasser

NSR vil arbeide for:

- at Sametinget utvikler en strategi for nye samiske arbeidsplasser.
- å opprette et kompetansesenter for samisk innovasjon og entreprenørskap.
- flere miljøvennlige og etiske arbeidsplasser.
- rekruttering av og støtte til samiske gründere og etablerere som skaper samiske arbeidsplasser.
- å skape møteplasser for samiske gründere.
- å styrke samarbeidet mellom Innovasjon Norge og Sametinget.
- et samisk såkornfond for kapitalkrevende næringer.

8 MILJØ OG KLIMA

NSR vil arbeide for:

- endring i norsk og internasjonal olje- og gasspolitikk, med sikte på å oppfylle målet om et klimanøytralt samfunn innen 2050.
- at utslippene av klimagasser må reduseres med 45 % innen 2030.
- å hindre at havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja åpnes for olje- eller gassvirksomhet.
- at det gjennomføres tiltak for å hindre forsøpling av havet.
- at det ikke åpnes for dumping av gruveavfall, industrielt avfall og kjemikalier i havet.
- at det ikke etableres ny vindindustri i samiske områder.
- å sikre at statene bidrar med finansiering av urfolksarbeid i klimaforhandlingene for at arbeid innen urfolksplattformen sikres.
- å sikre samisk ungdomsrepresentasjon i klimaforhandlingene.
- å bidra til at klimapolitikken omfatter urfolksrettede tiltak for å sikre at klimatiltak styrker og ivaretar samisk kultur.
- at det grønne skiftet ikke brukes som pådriver for videre utarming og utnyttning av Sápmi - såkalt grønn kolonisering.
- større grad av urfolksbaserte forvaltningsordninger som FNs naturpanel har påpekt at bidrar til å sikre det biologiske mangfoldet.
- at Sápmi og samisk kultur styrker sin motstands- og tilpasningdyktighet til klimaendringene.
- at det opprettes ordninger for klimatilpasninger i samiske områder, blant annet som klimafond for samiske næringer.
- å støtte Samerådets arbeid med en samisk bærekraftsportal.

- at det utarbeides en egen samisk klimarapport som utreder hvilke konsekvenser klimaendringene vil ha for samisk kultur, næringer og samfunn.

9 NATUR- OG AREALFORVALTNING

NSR vil arbeide for:

- bærekraftig bruk av arealene i Sápmi.
- at det ikke etableres ny mineralvirksomhet i samiske områder før mineralloven tilfredsstillter Sametingets krav og folkerettslige forpliktelser, og Sametinget har gitt sin tilslutning til loven.
- at kommuner og fylkeskommuner utformer etiske urfolksretningslinjer for å sikre at samiske hensyn blir ivaretatt i planarbeid.
- en endring i vernepolitikken. Sápmi skal ikke vernes mot tradisjonell og bærekraftig samisk naturbruk, men samisk naturbruk skal styrkes.
- at sametingsredegjørelsen om bruk og vern følges opp.
- at urfolksverdier innarbeides i natur- og ressursforvaltningen.
- sikring av samisk representasjon fra berørte beitebrukere i de regionale rovviltneemdene.
- en endring i rovviltpolitikken for å sikre at urfolksrettigheter og det materielle kulturgrunnlaget reelt har forrang fremfor Bernkonvensjonen.
- å sikre at beitebrukeres mulighet til å utøve nødvergefelling styrkes, og at det klargjøres retten til nødverge omfatter i praksis.
- at det sikres at maksimaluttaket av rovdyr oppnås.
- at beitebrukere kan få drive lisensjakt etter behov hele året.
- å sikre styrket opplæring av jegere til fellingslag og økt finansiering av disse fellingslagene.
- at havørn og kongeørn bestandsreguleres.
- at erstatningsordninger for beitenæringene må være rettferdige og oppfylle målet om full økonomisk erstatning for rovdyrskade.
- at det må utvikles enklere dokumentasjon av rovdyrskade for beitenæringene blant annet med bruk av ny teknologi for registrering av rovdyrskade.
- at det gjennomføres en konsekvensutredning av skader forvoldt av rovdyr i samiske beitenæring.
- at det skjer en tettere samordning mellom forvaltningsorganene for beitenæringene og rovdyr, slik at beitenæringenes hensyn sikres.
- at folket i Kárášjohka anerkjennes som eiere og forvaltere av grunnen i Kárášjohka.

10 OPPLÆRING OG BARNEHAGER

Generelt

NSR vil arbeide for:

- å verne samiske barns rettigheter til tilpassa opplæring i og på samisk.
- utvikling av veiledningsordninger for å nå de samiske kompetansemålene.
- økt bruk av samiske læremidler i all opplæring.
- inkludering av samisk språk, kultur, historie, tradisjoner og grunnleggende verdier i læreplaner.
- samisk innhold i lokale læreplaner utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.
- fortsatt styrkingen av samisk læremiddelproduksjon.
- obligatorisk inkludering av samisk språk i utviklingen av nasjonale digitale læremidler.
- økt bruk av naturen, i tråd med samiske tradisjoner og verdier, i barnehage- og skolehverdag.
- økt bruk av læremiddeltjenesten Ovtta blant samiske pedagoger.
- realisering av samisk matkultur i samiske barns utdanning.
- sikring av samisk innhold i skolefritidsordningen.
- styrking av samisk innhold i lærerutdanningene, for å øke lærernes kompetanse om samiske forhold.
- at samisk språkopplæring skal være en naturlig del av skolehverdagen.
- at det utredes et tilbud med et frivillig 11. skoleår i grunnskolen for samisk ungdom, tilpasset lokale forhold.
- å utvikle folkehøgskoler med samisk innhold.
- at det settes i gang et arbeid med samiske profilskoler.
- at det skapes flere veier til å bli samisklærer gjennom utdanningsløpene på universiteter og høyskoler.
- at det blir enklere for studenter med bachelor i for eksempel samisk språk å ta praktisk pedagogisk utdanning (PPU).

Barnehager

NSR vil arbeide for:

- full samisk barnehagedekning.
- lovfesting av individuell rett til samisk barnehageplass.
- lovfesting av kommunenes plikt til å sikre samiske barnehageplasser, og tilsyn med implementeringen for å sikre at det skjer.
- et styrket barnehagetilbud for samiske barn med og uten samisk som hjemmespråk.
- at det tilbys veiledning for etablering av samiske barnehagetilbud.
- rekruttering av flere samiske barnehagelærere og barnehageassistenter.
- flere pedagogiske hjelpemidler til bruk i samiske barnehager.
- økt bruk av tradisjonell kunnskap i barnehager.
- å rekruttere samiskspråklige barne- og ungdomsarbeidere.
- å utvikle egen samisk barne- og ungdomsarbeiderutdanning.

Skole

NSR vil arbeide for:

- at samiske barn får individuell rett til opplæring på samisk i grunn- og videregående skole.
- å heve statusen til samisk språk i skolen.
- å sikre rettighetene og tilbudene til barn med flere samiske språk.
- en grunnleggende god kvalitet på fjernundervisningen i og på samisk.
- å styrke det samiske spesialpedagogiske støttesystemet.
- at elever som mottar fjernundervisning får rett til hospitering på ressurskoler.
- at fagopplæringstilbud i reindrift, duodji, næringskombinasjoner og naturbruk styrkes og sikres.
- styrking av stipendordningen for elever med samisk i fagkretsen.
- mer grenseoverskridende samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner på videregående nivå.
- å utvide refusjonsordningen til kommuner som gir samiskundervisning til å gjelde samisk som fremmedspråk.
- å pålegge skoleeier informasjonsplikt om rett til samiskopplæring.
- at ulike samiske språk kan tilbys til samiskspråklige elever.
- å se på muligheten for å tilby samisk som valgfag.
- tradisjonell kunnskap som eget fag på ungdoms- og videregående skole.

Kompetanseheving og voksenopplæring

NSR vil arbeide for:

- å forplikte statsforvalterne til å informere bedre om ordningen med studiehjemmel for videreutdanning av lærere.
- en egen samisk voksenopplærings-plan som blant annet omfatter kartlegging av behov, ansvar og arbeidsfordeling innen voksenopplæring for samer.
- anerkjennelse av tradisjonell kunnskap som formell kompetanse.
- inkludering av samiske samfunnsbehov i nasjonale tiltak for kompetanseheving.
- å støtte etablering av samisk fagskole.
- å styrke voksenopplæring i samisk språk og kultur.
- å rekruttere flere samiske barne- og ungdomsarbeidere.

11 HØYERE UTDANNING OG KUNNSKAPSUTVIKLING

NSR vil arbeide for:

- utvikling av Samisk høgskole til et samisk universitet.
- økt rekruttering til samisk grunnskole- og barnehagelærerutdanning.
- rekrutteringstiltak for å få flere til å velge høyere utdanning innen samisk språk.
- videreføring og videreutvikling av høyere utdanning i lule- og sørsamisk.

- gode og fleksible etter- og videreutdanningstilbud i samisk for alle samiske arbeidstakere.
- samisk tradisjonell kunnskap som grunnlag i forskning, sidestilt med øvrig forskning som grunnlag for forvaltning.
- gode finansieringsordninger for samisk forskning.
- stipend til samisklærere som tar praktisk pedagogisk utdanning (PPU).
- å styrke samisklæreres fagmiljø og arbeidsmiljø.
- kompetanseheving hos lærere i samisk og pedagogikk.
- samisk styrerepresentant i alle høgskoler/universiteter som tilbyr utdanning innen samisk språk eller utdanning der samisk fagkunnskap tilbys.
- opprettelsen av et fulltids bachelorstudium i sørsamisk.
- sørsamisk nybegynnerstudium på Sámi Allaskuvla.
- at Lånekassen gir studiestøtte til utdanning i samiske deltidsstudier også når studiested er i et av de andre landene.
- videre satsning på tradisjonell kunnskap/árbediehttu.
- økt utdanningskompetanse i samisk historie, kultur og samfunnsforhold.
- at samiske forhold må komme på pensum som obligatorisk emne.
- utdannings samarbeid i universitets- og høyskolesektoren, slik at man kan ta samiske fag på andre studiesteder enn man går på.

12 KULTUR OG IDRETT

Kunst

NSR vil arbeide for:

- at alle samiske kunstnere – forfattere, dramatikere, musikere, sangere, joikere, filmarbeidere, teaterarbeidere og billedkunstnere får bedre vilkår.
- økt støtte til distribusjon av samisk kunst både i Sápmi og for et internasjonalt publikum
- å øke antall arbeidsstipend for samiske kunstnere. Utbetalingen skal være på nivå med, og innrapporteres likt Statens kunstnerstipend.
- utbedring av støtteordninger for utgivelse av samisk musikk og nye musikalske uttrykksformer.
- å øke rekrutteringen av og styrke nye samiske kunstnere i alle sjangre.
- å øke støtten til produksjon av samisk fag- og skjønnlitteratur for barn og voksne.
- modernisering og digitalisering av samisk litteraturdistribusjon.
- å øke støtten til produksjon av scenetekst og teaterforestillinger i det frie feltet.
- etablering av samisk kulturell skolesekk og – spaserstokk for hele landet.
- utvikling av arena for samisk kunstformidling.
- etableringen av et felles samisk kulturfond.
- at offentlig finansierte kulturinstitusjoner skal ha et samisk innhold.

Kulturinstitusjoner og kulturarenaer

NSR vil arbeide for:

- at tilbakeføringen av samisk kulturarv til samiske museer fullføres gjennom Bååstede prosjektet.
- at samisk kunstmuseum realiseres i tilknytning til RiddoDuottarMuseat og de samiske samlinger.
- etableringen av et dokumentasjonssenter etter neddemmingsplanene av Máze og aksjonen mot neddemmingen av Alta/Kautokeino-vassdraget.
- identifisering av nye modeller for finansiering av samiske kulturbygg.
- økt samarbeid mellom samiske kulturinstitusjoner.
- økonomisk forutsigbarhet og utviklingsmuligheter for de samiske festivalene som mottar direktetilskudd fra Sametinget.
- utviklingsmuligheter for nye og mindre samiske festivaler og kulturarenaer.
- at det finnes samiske hus/møteplasser i byene som er tilpassede og naturlige møteplasser for det samiske miljøene.
- utvikling av Ä'vv Saa'mi mu'zei i Njauddâm til en nøkkelinstitusjon for skolt samisk duodji, kultur og språk.
- utvikling av kulturtilbudet i pitesamisk område, blant annet med å styrke Duoddara ráfe.
- at samisk kunstnerråd styrkes.
- bedre økonomiske rammer for Sámi Beaivváš Našunálateáhter og Áarjelhsaemien Teatere.
- økonomisk forutsigbarhet og utviklingsmuligheter for Internasjonalt samisk filminstitutt og andre samiske filminitiativ.
- samiske rom/treffsteder på steder med mindre antall samer.
- å støtte opp om samiske kunstnerkollektiver
- en satsning på samiske trebåter og etablering av et samisk fartøyvernssenter.

Vuelie/luohti/vuolle/joik/leud

NSR vil arbeide for:

- etablering av et institusjonelt hjem for vuelie/luohti/vuolle/leud.
- digitalisering og tilgjengeliggjøring av eksisterende joikearkiver.
- dokumentasjon av kunnskap om og utvikling av vuelie/luohti/vuolle/leud.
- etablering av lærlingordning og lærlingstipend innen vuelie/luohti/vuolle/leud.
- tilgjengeliggjøring av luohti/vuolle/vuelie/leud gjennom distribusjon og utgivelse.
- et kompetanseløft og utvikling av en mentorordning for joikere.
- få flere barn og unge til å joike.
- revitalisere hverdagsjoiken.
- joik som eget valgfag på ungdomsskolen og programfag videregående skole.
- styrke mangfoldet i ulike joiketradisjoner.

Idrett

NSR vil arbeide for:

- gode utviklingsmuligheter for de samiske idrettsgrenene.
- økt andel av spillemidlene til samisk idrettsarbeid og etablering av idrettsanlegg i samiske områder.

- videreutvikle den samiske paraplyorganisasjonen for samisk idrett samt særforbundene for reinkappkjøring, ski og fotball.
- relansering av tradisjonelle samiske idretter.
- flere samiske idrettsarrangementer for barn og unge.
- økt støtte til samiske idrettsturneringer.
- å støtte ulike scooter og motorcross-arrangementer.
- å støtte samiske e-sportmiljøer.
- å støtte fritidstilbud for barn og unge i samiske samfunn

13 FILM, TV OG SAMISK MEDIA

NSR vil arbeide for:

- styrket samisk pressestøtte til samiskspråklig media.
- sterkere prioritering av lule- og sørsamiske medietilbud.
- etableringen av felles samiske plattformer for nyheter og debatt.
- økt rekruttering av samiskspråklige journalister.
- mer samisk barne-TV tilgjengeliggjort på flere plattformer.
- tilskuddsordninger rettet mot medieprosjekter for samiske barn og unge.
- styrking av det samiske innholdet i alle NRKs sendeflater.
- ordninger for teksting av TV-programmer og filmer til samiske språk.
- å dubbe flere barnefilmer- og serier til de samiske språkene.
- økt støtte til og produksjon av samiskspråklige filmer.
- at samiskspråklige TV-serier og filmer, inkludert dubbede, blir tilgjengeliggjort på strømmetjenester for hele Sápmi
- å øke andelen av samisk musikk, joik og øvrig urfolkemusikk i samisk rikskringkastende media.

14 DUODJI OG SAMISK DESIGN

NSR vil arbeide for:

- at duodji som er produsert av materiale fra naturen blir fritatt merverdiavgift.
- iverksetting og markedsføring av merkevareordningen for sertifisering av samisk duodji og samisk design.
- å legge til rette for at duodji og samisk design tilgjengelig gjennom netthandel.
- styrking av samarbeidet mellom Sametinget og duodjiorganisasjonene.
- at prosessen med å organisere duodjifeltet fører til en formålstjenlig organisering, og at ansvar blir tydeliggjort.
- praktisk og økonomisk støtte til småbedrifter innen duodji.
- stipendordninger for nyetablerere innen duodjifaget.
- styrking av eksisterende ressurs- og kompetansemiljøer for duodji, og etablering av slike på steder som mangler det, for eksempel i lulesamisk område.
- dokumentasjon og kunnskapsoverføring av duodji.
- å styrke opplæring i duodji av skinn av rein, sau, fisk og annet.

15 ET LIKEVERDIG SÁPMI

NSR vil arbeide for:

- å kartlegge og hindre diskriminering i det samiske arbeidslivet og i offentlige tjenester.
- utvikling av et undervisningsopplegg om skeive samer for skoler.
- oppfølging av sametingsmeldinga om likestilling.
- tilgang til etterutdanningskurs for profesjonsutdanningene for å sikre kompetanse til å undervise om forskjellige seksuelle legninger og kjønnsuttrykk.
- økonomisk forutsigbarhet for organisasjoner som arbeider for likestilling mellom kjønn og for likeverd, uavhengig av seksuell legning eller kjønnsuttrykk.
- forebyggende tiltak mot vold og seksuelle overgrep i det samiske samfunnet, inkludert at barn og unge bevisstgjøres på egne og andres grenser.
- utvikling av holdningstiltak/kampanjer om likeverd mellom kjønn.
- å forebygge diskriminering og hets på digitale plattformer.
- rettssikkerhet for samiske enkeltpersoner.
- å utvikle holdningstiltak/kampanjer mot mobbing.
- likestilling mellom kjønn i de samiske primærnæringene.

16 INTERNASJONALT ARBEID

NSR vil arbeide for:

- at urfolks rett til selvbestemmelse anerkjennes.
- å sikre at menneskerettigheter og urfolksrettigheter i henhold til folkeretten blir respektert.
- å styrke urfolks rett til deltakelse i FN-systemet.
- en styrking av situasjonen for urfolksspråk i forbindelse med FNs internasjonale tiår for urfolksspråk 2022 - 2032.
- initiere og styrke urfolkskvinnenes deltakelse og posisjon i arbeidet med urfolkssaker i FN og andre internasjonale organ.
- å styrke finansiering av urfolks deltakelse i FN-systemet og andre internasjonale fora.
- at Sametingets solidaritetssamarbeid med andre urfolk videreføres.
- etablering av et samisk representasjonskontor i Brüssel.
- å utvikle en felles samisk strategi for EU.
- en styrking av relasjonene og samarbeidet mellom urfolk i Barentsregionen.
- en styrking av samenes rolle i det arktiske samarbeidet.
- permanent representasjon for urfolk i Barentsrådet og Nordisk råd.
- nulltoleranse for brudd på urfolks rettigheter, og at FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter etterleves.
- at Sametinget oppnevner en representant til Etikkrådet - Statens pensjonsfond utland.

17 LIVSSYN OG ÅNDELIGE VERDIER

NSR vil arbeide for:

- respekt, aksept og toleranse for trosfrihet og ulike samiske livssyn og åndelige verdier.
- støtte til at livssynsorientert litteratur utgis for samer og på samisk.
- etablering av livssyns- og verdiorientert ungdomsarbeid på tvers av landegrensene.
- stimulering til utvikling av teologi og filosofi i samisk perspektiv.
- likestilling i samiske livssynsinstitusjoner og livssynsmiljøer.
- styrking av bruken av samiske språk i trossamfunn.
- styrking av samiske salmetradisjoner.
- rekruttering av samisk kirkelig personell.
- å styrke dokumentering av samisk livssyn og filosofi.
- jobbe for å ivareta samiske tradisjoner fra fødsel til gravferd.